

ET GLOBALT SYN PÅ FØRSTE VERDENSKRIG

■ DANIEL STEINBACH

Historien om Første Verdenskrig har i årtier været fokuseret på Vestfronten. Skyttegrave, kampvogne, mudder og bitre forhold er blevet symboler på 'meningsløs' nedslagning og krigsførelse i det 20. århundrede. Man kan hævde, at skyttegravenes militære dødvande også afspejler sig i den statiske erindring om denne konflikt: Den globale virkelighed i denne 'verdenskrig' er paradoksalt nok blevet glemt.

I løbet af det sidste årti – især udløst af optakten til 100-årsdagen for krigens begyndelse i 1914 – har Første Verdenskrig som historisk forskningsfelt imidlertid gennemgået en bemærkelsesværdig globalisering.¹ Forskere, der arbejder med den militære, sociale, kulturelle og økonomiske side af perioden 1914-1918 og dens efterspil, har (gen)opdaget betydningen af de globale aspekter af denne krig. Gennem innovative tilgange til spændende og nyligt opdaget kildemateriale og ved at anvende nyudviklede forskningsmetoder, f.eks. inden for kolonihistorie, er vores forståelse af Første Verdenskrig blevet udfordret og ændret.²

Denne globalisering af historien er ikke begrænset til studierne af Første Verdenskrig. De metoder, der er udviklet inden for andre områder af globalhistorie, er på samme måde grundlæggende for udvidelsen af perspektivet på Første Verdenskrig. F.eks. har kritikken af eurocentrisme som standardfortællingspunkt, overvindelse af den kendte bias i det 'koloniale arkiv' og anvendelse af ikke-tekstuelle primærkilder – især relevant for at afdække stemmer fra folk, der er udelukket fra skriftlige kilder – revolutioneret vores forståelse af så forskellige emner som migration, internationale relationer og økonomisk historie. Denne tilgang har også udvidet vores viden om og indsigt i årene omkring Første Verdenskrig. Dette skift – eller rettere, denne udvidelse – af perspektiverne kan ses på mindst tre måder.

For det første tvinger et globalt perspektiv historikerne til at anerkende, at alle større krigsførende europæiske nationer var imperiale magter. Storbritannien, Frankrig, Belgien og Tyskland havde kolonier i udlandet, og Østrig-Ungarn og Rusland var landfaste multietniske imperier. Lige fra krigens begyndelse mo-

1 For at nævne et par udvalgte publikationer: Strachan: "The First World War as a Global War", 3–14; Gerwarth og Erez (red.): *Empires at War*; Fogarty og Jarboe (red.): *Empires in World War I*; Leonhard: *Büchse der Pandora*.

2 Se f.eks. den internationale, interdisciplinære online encyklopædi: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/home.html>

biliserede og udnyttede alle de krigsførende parter indbyggerne i deres imperier til krigsindsatsen. Frankrig og Storbritannien sendte straks soldater og arbejdere fra deres kolonier i Asien, Afrika og Caribien til Europa, hvor de blev indsat enten som krigsdeltagere eller som hjælpetropper, der udførte vigtigt arbejde bag fronterne.³ Som konsekvens af dette var en tredjedel af soldaterne i de 'britiske' styrker på Vestfronten i november 1914 fra Indien. I alt mere end fire millioner ikke-hvide mænd – herunder to millioner afrikanere og halvanden million indere – gjorde tjeneste i Europa.⁴ Lige så vigtige som disse menneskelige ressourcer var for krigsindsatsen, var imperiernes bidrag med vigtige materielle ressourcer, fra finansiel støtte til fødevarerforsyninger og råmaterialer. Flytningen af disse ressourcer – både menneskelige og materielle – fra imperiernes periferi til frontlinjen i Europa havde uundgåeligt ødelæggende langsigtede konsekvenser for disse koloniers økonomier og miljøer.⁵ Som et eksempel herpå bidrog den øgede efterspørgsel efter tin, et materiale, der var nødvendigt til fremstilling af patroner, til forgiftede floder og skovrydning i det britisk kontrollerede Malaysia.

Ny forskning gør det klart, at befolkningerne i Europa var meget bevidst om den støtte, som kolonierne 'gav' til deres nationale kamp, og at de hentede styrke og opmuntring fra denne bevidsthed. Den koloniale støttes symbolske betydning er blevet understreget af forskere, der arbejder med krigspropagandaens visuelle kultur.⁶ Her varierede den oftest racialiserede fremstilling af koloniale soldater alt efter de forskellige parters mål i krigen – koloniale soldater blev enten fremstillet som loyale krigere (i Storbritanniens og Tysklands tilfælde) eller som farlige 'horder', der truede den europæiske civilisation (i Tysklands tilfælde). I begge tilfælde var 'verden' imidlertid meget nærværende i forestillingen. Desuden afslører utallige fotografier en uendelig fascination blandt europæiske civile af afrikanske og asiatiske soldater – og omvendt. Første Verdenskrigs hypermobilitet og globale omfang bragte for første gang så mange forskellige grupper af mennesker, der var kategoriseret efter nationalitet, race, etnicitet, køn, sprog og religion, i direkte kontakt med hinanden. Uden at overdrive kan man sige, at hele verden mødtes på Flanderns marker – en hidtil uset grad af kultur møde og -udveksling. At følge trådene fra disse møder og udrede deres konsekvenser er stimulerende for den aktuelle forskning.⁷

For det andet udfordrer og ændrer et globalt perspektiv på Første Verdenskrig vores forståelse af krigen ved at flytte og revurdere de arenaer, hvor kampe fandt sted. Her viser det sig, at de militære begivenheder uden for de centrale konflikter på Vestfronten – f.eks. kampagnerne på Balkan, krigsskuepladserne

3 Winegard; *Indigenous Peoples*; Fogarty: *Race and Empire*.

4 Morton-Jack: *The Indian Army*. For den globale anvendelse af indiske tropper se Das: *Race*.

5 Keller: "The Ecological Edges", 61-78.

6 Paddock (red.): *World War I and propaganda*.

7 Das, Maguire og Steinbach (red.): *Colonial Encounters*; Maguire: *Contact Zones*.

i Mellemøsten og erobringen af de tyske kolonier i Afrika og Australasien – ikke blot var krigens 'side-shows'.⁸ I stedet involverede disse kampagner enorme militære ressourcer og menneskelige ofre, både soldater og civile. For eksempel førte Ententemagternes beslutning om at besætte Tysk Østafrika (det moderne Tanzania) og Tysklands beslutsomme forsvar af dette område med indfødte tropper til ødelæggelse af landbrugsinfrastruktur og samfundsomvæltninger, der resulterede i en hungersnød, som decimerede befolkningen med 10 til 20 %.⁹ Ikke kun kampagnerne i kolonierne er kommet i fokus for historikerne, det Osmanniske Riges rolle er også blevet revurderet og fremhævet. Den osmanniske sultan erklærede i sin rolle som kalif en jihad mod Ententemagterne, hvilket fik konsekvenser for troende muslimer over hele verden. Desuden blev den interne undertrykkelse af etniske minoriteter udløst – eller måske fremskyndet – af krigen, hvilket gjorde det muligt for den osmanniske regering at gennemføre et folkemord på armenere, kurdere og kristne libanesere. Igen var konsekvenserne heraf – både på det tidspunkt og i de efterfølgende årtier – verdensomspændende.

På denne måde understreger ny forskning Første Verdenskrigs dybe indvirkning på samfund langt væk fra Europa med vidtrækkende konsekvenser for økonomier, kulturer og identiteter. I mange tilfælde førte krigen til ødelæggelse og fordrivelse af lokalsamfund, da folk blev tvunget til at forlade deres hjem og levebrød. Desuden havde krigen en ødelæggende indvirkning på kulturarv og mindesmærker, hvilket udviskede mange samfunds historie og identitet. Man kan hævde, at konflikterne under Første Verdenskrig både direkte og indirekte ændrede disse steders historie i endnu højere grad end krigen ændrede Europas egen historie.¹⁰

For det tredje, og i forlængelse af det ovenstående, havde krigens globale dimension og oplevelsen af at være involveret i en fælles kamp en vigtig indvirkning på forestillingerne om kolonihærdømmet – både for kolonisateurerne og, endnu vigtigere, for de koloniserede. Krigens effekt på kolonialismen var kompleks, idet de globale perspektiver fremhævede både de europæiske koloniimperiers tilbagegang og deres fortsatte eksistens. På den ene side bidrog krigen til den europæiske kolonimagts forfald. Tyskland mistede f.eks. sine oversøiske besiddelser som en direkte følge af krigen. Krigen førte også til et skift i indflydelse væk fra Europa og hen imod nye magter, såsom USA og Japan, som udfordrede Europas dominans i globale anliggender.¹¹ På den anden side havde krigen en varig indvirkning på selve kolonialismen. Antikoloniale idéer voksede i kølvandet på krigen, og nye nationalistiske bevægelser søgte at udfordre den europæiske koloniale racisme

8 Akin: *When the War*; Fahrenthold: *Between the Ottomans*.

9 Moyd: "Centring a Sideshow", 111–130; Nasson: "More Than Just von Lettow-Vorbeck", 160–183.

10 Winter: *The Day*; Getachew: *Worldmaking after Empire*; Tooze: *The Deluge*.

11 Chiu m.fl. (red.): *The East Asian Dimension*.

og styreform og krævede genetablering af de koloniserede samfunds uafhængighed. Disse bevægelser var ofte inspireret af krigens retorik, som understregede betydningen af national identitet og selvbestemmelse.¹²

Afslutningsvis viser de ovennævnte tendenser, hvordan globale perspektiver grundlæggende ændrer vores forståelse af Første Verdenskrig. Ved at løfte vores opmærksomhed fra de europæiske nationalstater fremhæves betydningen af koloniimperier, krigsførelsens indvirkning på samfund over hele kloden og krigens betydning for kolonialismen. Ved at betragte krigen fra et globalt perspektiv kan vi få en mere nuanceret og omfattende forståelse af dette afgørende øjeblik i verdenshistorien – og følge de udviklede sociale, økonomiske, politiske og kulturelle konsekvenser endnu længere. I sidste ende hjælper denne forståelse os til bedre at anerkende kompleksiteten, mangfoldigheden og den indbyrdes forbundethed, som kendetegnede de menneskelige erfaringer i omkring denne første verdenskrig.

LITTERATURLISTE

- Akin, Yigit: *When the War Came Home: The Ottoman's Great War and the Devastation of an Empire*, Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2018.
- Chiu, Eugene m.fl. (red.): *The East Asian Dimension of the First World War Global Entanglements and Japan, China and Korea, 1914-1919*, Frankfurt/Main: Campus, 2017.
- Das, Santanu, Anna Maguire og Daniel Steinbach (red.): *Colonial Encounters in a Time of Global Conflict, 1914-1918*, London: Routledge, 2021.
- Das, Santanu: *India, Empire and First World War Culture: Writings, Images, and Songs*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
- Fahrenthold, Stacy D.: *Between the Ottomans and the Entente: The First World War in the Syrian and Lebanese Diaspora, 1908-1925*, New York, NY: Oxford University Press, 2019.
- Fogarty, Richard S. og Andrew Tait Jarboe (red.): *Empires in World War I: Shifting Frontiers and Imperial Dynamics in a Global Conflict*, London: I.B. Tauris, 2014.
- Fogarty, Richard S.: *Race and Empire in France: Colonial Subjects in the French Army, 1914-1918*, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2008.
- Gerwarth, Robert og Manela Erez (red.): *Empires at War*, Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Getachew, Adom: *Worldmaking after Empire: The Rise and Fall of Self-Determination*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019.
- Jenkins, Jennifer, Heike Liebau og Larissa Schmid: "Transnationalism and Insurrection: Independence Committees, Anti-Colonial Networks, and Germany's Global War", *Journal of Global History* 15 (2020), 61-79.
- Keller, Tait: "The Ecological Edges of Belligerency: Toward a Global Environmental History of the First World War", *Annales : histoire, sciences sociales* 71 (2016), 61-78.
- Leonhard, Jörn: *Die Büchse der Pandora: Geschichte des Ersten Weltkriegs*, München: C.H.Beck, 2014.
- Maguire, Anna: *Contact Zones of the First World War: Cultural Encounters Across the British Empire*, Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

12 Streets-Salter: *World War One in Southeast Asia*; Jenkins, Liebau og Schmid, "Transnationalism and Insurrection", 61-79; Manela: *The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism*.

- Manela, Erez: *The Wilsonian Moment: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism*, Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Morton-Jack, George: *The Indian Army on the Western Front: India's Expeditionary Force to France and Belgium in the First World War*, Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Moyd, Michelle: "Centring a Sideshow: Local Experiences of the First World War in Africa", *First World War Studies* 7 (2016), 111–130.
- Nasson, Bill: "More Than Just von Lettow-Vorbeck: Sub-Saharan Africa in the First World War", *Geschichte und Gesellschaft* 40 (2014): 160–183.
- Paddock, Troy R. E. (red.): *World War I and propaganda*, Leiden: Brill, 2014.
- Singha, Radhika: *The Coolie's Great War: Indian Labour in a Global Conflict, 1914-1921*, New York, NY: Oxford University Press, 2020.
- Strachan, Hew: "The First World War as a Global War", *First World War Studies* 1 (2010), 3–14.
- Streets-Salter, Heather: *World War One in Southeast Asia, Colonialism and Anticolonialism in an Era of Global Conflict*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Tooze, J. Adam: *The Deluge: The Great War and the Remaking of Global Order 1916-1931*, London: Allen Lane, 2014.
- Winegard, Timothy C.: *Indigenous Peoples of the British Dominions and the First World War*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

DANIEL STEINBACH

LEKTOR, PH.D.

SAXO-INSTITUTTET, KØBENHAVNS UNIVERSITET

STEINBACH@HUM.KU.DK